

GRAŻYNA FEDEROWICZ
Biblioteka Narodowa
e-mail: g.federowicz@bn.org.pl

UNIWERSALNA WARTOŚĆ BIBLIOGRAFII NA PODSTAWIE BIBLIOGRAFII NARODOWEJ



Grażyna Federowicz ukończyła bibliotekoznawstwo i informację naukową na Uniwersytecie Łódzkim. Od 1986 r. pracuje w Bibliotece Narodowej i przez ponad 20 lat zajmowała się opracowaniem kilku członów bibliografii narodowej: „Przewodnika Bibliograficznego, Bibliografii Wydawnictw Ciągłych” oraz *Bibliografii polskiej 1901-1939*. Jest współautorką *Bibliografii podziemnych druków zwartych z lat 1976-1989* (1995). Interesuje się zmianami, jakie zachodzą w dziedzinie bibliografii. Brała czynny udział w kilku Ogólnopolskich Naradach Bibliografów. Obecnie jest kierownikiem Zespołu Zadaniowego Korpus Publikacji Polskich w BN. Od 2013 r. jest członkiem Komitetu Stałego Sekcji Bibliografii IFLA.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliografia narodowa. Opis bibliograficzny. Użytkownicy bibliografii. Wyszukiwanie informacji.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia i roli bibliografii. Zaprezentowano przemiany związane z pojęciem i rozumieniem bibliografii, jakie zachodziły na przestrzeni lat. **Metody badań** – Zastosowano metodę analizy piśmiennictwa, materiałów z konferencji zagranicznych oraz polskich. **Wyniki i wnioski** – Na zmiany zachodzące w opracowaniu bibliografii decydujący wpływ miał rozwój Internetu oraz globalizacja. Postęp technologiczny umożliwia szybki dostęp do baz bibliograficznych i zmienia dotychczasowe funkcje bibliografii.

WSTĘP

Nigdy wcześniej bibliografia i wszystko, co się z nią wiąże, nie przechodziła tak szybkich zmian, jak to się dzieje w ostatnich latach. Zasadniczy cel, jakim było udostępnianie informacji o produkcji wydawniczej, o publika-

cjach reprezentujących rozmaite obszary piśmiennictwa oraz o aktywności poszczególnych autorów pozostaje niezmienny, ale zarówno oczekiwania użytkowników, jak i metody pracy ulegają obecnie dynamicznym przeobrażeniom. Mówiąc o uniwersalnych wartościach bibliografii oparto się na bibliografii narodowej, ale to zagadnienie dotyczy każdego rodzaju bibliografii tworzonej dla potrzeb użytkowników przez bibliotekarzy (bibliografów).

Czym była bibliografia w erze dominacji papieru? Czym jest obecnie – w erze publikacji cyfrowych? Jaka jest jej rola? Czy zmieniły się priorytety jej twórców? Jakie są wobec niej oczekiwania użytkowników? Jaka jest rola i zadania bibliografii narodowej? Czy należy zdefiniować ją na nowo, czy też jest ona niezmienna? Czy istnieją stałe, ponadczasowe jej atrybuty? Oto pytania, które współcześnie stają się zasadne, a odpowiedzi na nie wyznaczają nowe kierunki rozwoju bibliografii.

Początkowo starano się stworzyć bibliografię ogólną, która obejmowałaby najpełniejszy zbiór publikowanych dokumentów. To wszystko dało podstawy bibliografiom narodowym (krajowym), które rejestrowały publikacje w języku narodowym danego kraju, prace wydawane na określonym obszarze bez względu na język lub związanych z krajem przez temat lub autora (tzw. eksteriorika).

Dodatkowa wartość bibliografii polegała na dążeniu do przedstawienia dorobku kulturalnego oraz intelektualnego danego kraju. W Polsce to zadanie doskonale wypełnił Karol Estreicher, twórca epokowego dzieła *Bibliografia polska*. Jest ona dowodem intensywności rozwoju myśli polskiej, mimo braku państwowości. *Bibliografia* prezentuje zasób niemal całego piśmiennictwa polskiego i Polski dotyczącego od połowy XV w. do 1900 r.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, powstaniu Biblioteki Narodowej, a w niej Instytutu Bibliograficznego, systematycznie i na bieżąco starano się rejestrować książki i czasopisma, publikowane na terenie Polski oraz Polski dotyczące¹.

Opisy bibliograficzne zawarte w bibliografii narodowej stawały się podstawą dla katalogów poszczególnych bibliotek i wzorcem dla bibliotekarzy przy opracowywaniu zbiorów. Zadaniem twórców bibliografii narodowej było również ustalanie prawidłowej formy nazw autorów, rozwiązywanie pseudonimów, ustalanie kolejności edycji, miejsca i daty wydania, jeśli informacji tych nie było na dokumencie. O żmudnej pracy bibliografa pisała Helena Hleb-Koszańska: „«Laicy», którzy nigdy nie parali się bibliografią, skłonni są twierdzić, że sporządzanie opisów bibliograficznych nie nastrocza trudności ani problemów, jest czynnością niemal mechaniczną. A jed-

¹ „Urzędowy Wykaz Druków Wydawanych w Rzeczypospolitej Polskiej i Druków Polskich i Polski Dotyczących Wydawanych za Granicą” (1928-1939) oraz „Przewodnik Bibliograficzny” (1946-).

nak ustalenie brakujących elementów tytułury: daty, miejsca wydania, rozwiązanie anonimu, pseudonimu lub kryptonimu, wskazanie właściwego autora, gdy to plagiat, wymaga dobrej znajomości bibliografii nie tylko narodowych, których opis prymarny niekiedy może udzielić miarodajnej informacji” (Hleb-Koszańska, 1974, s. 128-129). Bibliografia narodowa była zatem bezcennym, bo w zasadzie jedynym pełnym źródłem informacji o produkcji wydawniczej, autorach, rozpiętości tematycznej publikacji etc. Oczywiście, miała też pewne wady – niekompletność, opóźnienia w rejestracji i publikowaniu kolejnych zeszytów. Mimo to, polska bibliografia narodowa reprezentowała zawsze najwyższy, światowy poziom. Do dziś jesteśmy chwaleni za jakość naszych opisów, o czym świadczy choćby uwaga jednego z użytkowników zagranicznych: „I regularly use records from the Czech and Polish national library because these are «perfect» in my opinion [...]” (Bade, 2008, p. 128).

„Przewodnik Bibliograficzny”, kontynuacja „Urzędowego Wykazu Druków”, który pod tym tytułem ukazuje się od 1946 r., rejestruje książki na podstawie otrzymanego egzemplarza obowiązkowego. Ta podstawowa część bibliografii narodowej, dążąc do kompletności w publikowaniu informacji o książkach, opracowuje prymarny opis bibliograficzny i obecnie jest udostępniana w postaci plików pdf oraz jako baza danych w systemie MAK. Dostosowuje się tym samym do potrzeb użytkowników, którzy z niej korzystają.

Pozostałe człony bibliografii narodowej stanowią również ważny wkład w rozwój nauki i kultury. Biblioteka Narodowa w Warszawie regularnie opracowuje od 1951 r.² „Bibliografię Zawartości Czasopism” i ten typ bibliografii stawia nas w światowej czołówce. Badania przeprowadzone przez IFLA wskazują, że tylko 32% krajów opracowuje bibliografię z artykułami czasopism (Giedroyć-Kwiatkowska, 2004). BZCz jest doskonałym przykładem, jak można odpowiedzieć na potrzeby czytelników, rozbudowując zakres i zasięg opracowywanych czasopism i stwarzając dodatkowe możliwości korzystania z bieżących artykułów z różnych dziedzin nauki. Nawiazanie współpracy z innymi bibliotekami w kraju dało możliwość opracowywania gazet codziennych i prowadzenia wspólnej bazy: „Artykuły z gazet i tygodników polskich”³.

„Bibliografia Wydawnictw Ciągłych Nowych, Zawieszonych i Zmieniających Tytuł” ukazuje się od 1976 r. i jest unikalną rejestracją tytułów czasopism znajdujących się na rynku wydawniczym. Przy tej okazji należy wspomnieć o „Bibliografii Wydawnictw Ciągłych”, która wydawana nieregularnie, zebrała piśmiennictwo za lata 1958-1989, 1996-2000 wydane w la-

² BZCz za lata 1947-1948 ukazało się jako druk powielany, lata 1949-1950 znajdują się w kartotece w Zakładzie Bibliografii Zawartości Czasopism BN.

³ Zob.: <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=26>.

tach 1984-2006. Kolejne człony bibliografii narodowej takie jak: „Bibliografia Dokumentów Elektronicznych”, ukazująca się jako półrocznik od 2001 r., oraz „Bibliografia Dokumentów Kartograficznych”, obejmująca piśmiennictwo od 2001 r., stanowią ważny element w dokumentacji polskiego dorobku piśmienniczego (Klenczon, 2009).

Odrębną kategorią dokumentów uwzględnianych w bibliografii narodowej są polonika. Bibliografia narodowa stanowi w związku z tym także doskonałe źródło informacji dla wszystkich zainteresowanych kulturą polską, Polakami i związkami Polski z kulturą światową (Sadowska, 2007). Na podstawie analizy zawartości kilkudziesięciu bibliografii narodowych od 1956 r. jest opracowywany rocznik „Polonika Zagraniczne. Bibliografia”.

To wszystko pozwala wierzyć, że bibliografia nadal jest potrzebnym narzędziem dla korzystających z niej użytkowników, którzy są jej wiernymi odbiorcami. Prześledźmy jednak, na ile rola, znaczenie i wartość bibliografii uległy zmianie i czy nadal jest równie ważna, jak w czasach, gdy nie było tak łatwego i bezpośredniego dostępu do tylu źródeł informacji.

POJĘCIE BIBLIOGRAFII

Nowożytne rozumienie pojęcia „bibliografii” jest związane z pojawieniem się w XV w. książki drukowanej. Zarówno rosnąca produkcja wydawnicza, jak i sprzedaż książek powodowały zwiększenie zapotrzebowania odbiorców na informacje o publikacjach dostępnych na rynku wydawniczym, możliwościach ich zakupu lub skorzystania z nich w określonych bibliotekach (Grycz, Kurdybacha, 1953).

Termin „bibliografia” przyjął się na stałe w drugiej połowie XVII w. i w takiej niezmięnionej formie przetrwał do połowy XX stulecia. Pod tym pojęciem rozumiano z jednej strony spis książek (dokumentów), ułożony według określonych zasad, z drugiej – zasady metodyczne opisu konkretnego tytułu dokumentu. Bibliografią nazywano też dziedzinę wiedzy obejmującą wszystkie dyscypliny związane z piśmiennictwem (Łysakowski, 1995).

Z czasem zaczęto również stawiać pytania: jakie cechy (kryteria) są rozstrzygające, aby uznać coś za bibliografię? Czy zajmuje się ona treścią, jednostką piśmienniczą, cechami tylko wydawniczymi, czy też typograficzno-edytorskimi? (Grycz, Kurdybacha, 1953). Pojawiły się takie pojęcia, jak „zakres” (dotyczący treści i formy wydawniczej) oraz „zasięg” (odnoszący się do terytorium, chronologii, języka).

Na gruncie polskim szczególnie zasłużony dla rozwoju nowoczesnej bibliografii był profesor i wykładowca Uniwersytetu Warszawskiego – Joachim Lelewel. Zajmował się on również praktycznymi zagadnieniami bibliotekarskimi – opracował m.in. instrukcję katalogowania inkunabułów. Jednak to jego podstawowe dzieło *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, wyznaczyło

kierunki refleksji na temat bibliografii. W swojej pracy m.in. uporządkował zasady jej tworzenia. Uważał, że bibliograf jest zobowiązany do sporządzania szczegółowego i dokładnego opisu książki, a więc powinien posiadać stosowną wiedzę w tym zakresie. Jako profesjonalista musi ponadto wykazywać się umiejętnością rozpoznawania druków, znaków, rysunku, składu i papieru oraz mieć orientację w tematyce dokumentów (Korpała, 1969). Lelewel pisał: „bibliograf obowiązany znać wszystkie użyteczne, rzadkie i ciekawe księgi, jednym rzutem oka poznaje i ocenia”. Podobne stanowisko zajmował Karol Estreicher, który bibliografię nazywał „nauką rozpoznawania, oceniania, i umiejętnego klasyfikowania ksiąg” (Grycz, Kurdybacha, 1953).

Pojęcie bibliografii obecnie również przechodzi metamorfozę. W *Encyklopedii wiedzy o książce* bibliografia definiowana jest w trzech płaszczyznach jako:

1. Uporządkowany spis dokumentów, dobranych wg pewnych kryteriów.
2. Metodyka bibliograficzna, tj. metodyka sporządzania spisów bibliograficznych.
3. Teoria bibliografii, precyzująca jej przedmiot, metody badawcze i zadania.

Podczas kongresu w Paryżu w 1977 r. bibliografię narodową zdefiniowano jako „zbiór narodowych opisów bibliograficznych”. Wyraźnie zaznaczona jest już ta różnica między „uporządkowanym spisem” a „zbiorem”; to rozpoczęło rozwój idei, że bibliografia może mieć inną postać niż tradycyjny drukowany spis (Cybulski, 1978b). Norma PN-ISO 5127:2005 kładzie już akcent na nowoczesne technologie i termin „bibliografia” definiuje w następujący sposób:

1. Teoria, działania i techniki identyfikacji i opisu dokumentów.
2. Bibliograficzny system wyszukiwawczy umożliwiający zdalny dostęp do danych, które opisują i jednoznacznie identyfikują dokumenty.

Bibliografia XXI w. rozwija się w środowisku informacyjnym i wpływa to korzystnie na jej funkcjonalność oraz efektywność. Istnieją ściśle zależności pomiędzy rozwojem technologii a bibliografią zarówno w trakcie jej tworzenia, jak i udostępnienia. W związku z powstawaniem nowych nośników należy zweryfikować dotychczasowy przedmiot bibliografii. Wydaje się również, że przeobrażeniom powinno ulec samo pojmowanie postaci bibliografii, która przybiera inne kształty (Pacek, 2010). W związku z tym pojawiają się również nowe pojęcia, które są odpowiednikami bibliografii w sieci takie jak netografia (bibliografia tekstów internetowych), czy webliografia „rozumiana jako wykaz adresów stron lub witryn WWW dotyczących określonego tematu lub zagadnienia” lub „każdy spis bibliograficzny dostępny na WWW” (Jachimczyk, 2009).

W dalszej części pracy prześledzimy, jak na gruncie międzynarodowym rozwinęła się praktyka związana z bibliografią, szczególnie narodową i jaki ma to wpływ na obecnych użytkowników.

ZALECENIA KONGRESÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Na forum międzynarodowym rola i znaczenie bibliografii narodowej wzrosły w pierwszej połowie XX w. Jej nowoczesną koncepcję sformułowano na konferencji poświęconej usługom bibliograficznym, zorganizowanej przez UNESCO⁴ w Paryżu w 1950 r. (Parent, 2007). W końcowej rezolucji zalecono, aby każdy kraj promował rozwój bibliografii i usług informacyjnych, których celem byłoby zainspirowanie i ożywienie badań w dziedzinie metodologii bibliografii. Położono również nacisk na współpracę z instytucjami międzynarodowymi w koordynowaniu działalności bibliograficznej. Po raz pierwszy określono również typy publikacji, które powinny się znaleźć w bibliografii narodowej (UNESCO, 1950).

W 1977 r. IFLA i UNESCO zorganizowały w Paryżu Międzynarodowy Kongres na temat bibliografii narodowych. Był to milowy krok na drodze do stworzenia ogólnoswiatowego systemu rejestracji bibliograficznej i wymiany informacji bibliograficznych. Przyjęty wówczas program pod nazwą Uniwersalnej Rejestracji Bibliograficznej (Universal Bibliographic Control – UBC) zakładał, że każda krajowa agencja bibliograficzna jest odpowiedzialna za rejestrację dorobku wydawniczego swojego kraju. Rezultatem tego spotkania były również dwie publikacje: *Guidelines for the National Bibliographic Agency and the National Bibliography*⁵ oraz *Manual on bibliographic control*⁶, w których omówiono wiele aspektów bibliografii narodowych, tym samym uznając jej rangę i znaczenie dla dziedzictwa kulturowego. Podkreślono rolę egzemplarza obowiązkowego i zwrócono uwagę na zasady selekcji materiału do bibliografii narodowej. O ogromnym znaczeniu rejestracji bibliograficznej świadczy fakt, iż rozszerzono kategorie materiału, który należy włączyć do bibliografii narodowej. Zajęto się też problemem typologii dokumentów, co było dosyć problematyczne, bo definicje w poszczególnych krajach nie zawsze się pokrywały i trudno je było jednoznacznie tłumaczyć na język obcy. Uznano, że powinny to być dokumenty, które w aspekcie kulturalnym, historycznym, geograficznym i językowym stanowią dobro narodowe. Zalecono krajowym agencjom bibliograficznym tworzenie instrukcji dotyczących drukowanej lub, opcjonalnie, elektronicznej bibliografii narodowej (Cybulski, 1978a, 1984).

⁴ Conference on the Improvement of Bibliography Services, 1950.

⁵ International Federation of Library Associations, IFLA International Office for UBC & UNESCO, 1979.

⁶ Compiled by the IFLA International Office for UBC, 1983.

Omówiono potencjalnie włączenie krajowych danych bibliograficznych do międzynarodowych baz danych. Tworzenie opisów bibliograficznych według standardów ISBD wpłynęło zarówno na rozwój bibliografii narodowych, jak również na relacje między bibliotekami, dzięki poprawie jakości wymiany danych. Uznano, że ujednoczenie formy nazw autora indywidualnego lub zbiorowego jest zadaniem krajowej agencji bibliograficznej, która tę informację utrwała i udostępnia w formie kartoteki. Sprecyzowano podstawowe założenia dotyczące zasad współpracy oraz zdecydowano o doskonaleniu zasad ISBD (Ramlau-Klekowska, 1980).

W 1998 r. odbyła się w Kopenhadze Międzynarodowa Konferencja Narodowych Serwisów (Agencji) Bibliograficznych⁷ (ICNBS), pod auspicjami IFLA, Duńskiej Biblioteki Królewskiej, Królewskiej Szkoły Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej oraz Duńskiego Centrum Bibliotecznego. Przyjęto na niej wiele nowych wskazań, dotyczących egzemplarza obowiązkowego, opracowania bibliograficznego, sposobu prezentacji w bibliografii narodowej oraz stosowania norm międzynarodowych.

Ważnym osiągnięciem spotkania była rewizja zaleceń kongresu paryskiego z 1977 r. W Kopenhadze potwierdzono ogromną rolę bibliografii narodowej, co pozwoliło wywierać presję na poszczególne rządy, aby udostępniły odpowiednie środki na działalność agencji bibliograficznych.

Konferencja uznała dynamiczny postęp technologii informatycznych i nowych możliwości prezentowania danych. Nie wymieniano już różnych typów dokumentów, ale mówiono o „bieżącej produkcji krajowej”, czyli o wszystkich dokumentach publikowanych w kraju, niezależnie od nośnika. To oznaczało, że dokumenty elektroniczne powinny być traktowane na równi z tradycyjnymi typami dokumentów. Postawiono również pytania dotyczące przyszłości drukowanej bibliografii i na ile Internet może przejąć jej rolę? (Sadowska, 1999).

Zwrócono uwagę na podstawowe źródło do tworzenia bieżącej bibliografii narodowej, czyli egzemplarz obowiązkowy, który ma zasadnicze znaczenie zarówno dla rozwoju, jak też zachowania dziedzictwa kulturowego, intelektualnego.

W 2002 r. grupa robocza przy IFLA rozpoczęła prace nad aktualizacją wytycznych, wspomagających krajowe agencje bibliograficzne w opracowaniu dokumentów na nieznanach dotychczas nośnikach. Z czasem zakres kompetencji poszerzono o wytyczne dla elektronicznych bibliografii narodowych.

Zaowocowało to dokumentem przygotowywanym przez kilka lat w Sekcji Bibliografii IFLA: *National Bibliographies in the Digital Age: Guidance and New Directions*. Maja Žumer (Ed.). München: K.G. Saur, 2009. Praca ta jest podstawą do rozważań na temat roli i zadań bibliografii we współczesnym

⁷International Conference on National Bibliographic Services.

świecie. Zalecenia w niej zawarte wskazują na rozwój, zmiany, ale także misję bibliografii, która mimo zmieniających się nośników nadal stanowi ważne źródło informacji o świecie książek.

Na Kongresie IFLA w 2010 r. w Göteborgu grupa robocza zajmująca się wytycznymi dla bibliografii narodowej w erze cyfrowej zwróciła uwagę na zmieniające się uwarunkowania w modelu bibliografii. Przede wszystkim zajęto się wyodrębnieniem takich właściwości bibliografii narodowych, które pozostały niezmiennie w całym okresie jej istnienia oraz uwzględniono szereg nowych czynników wynikających z rozwoju publikacji cyfrowych.

Podczas spotkania grupa robocza przedstawiła wytyczne dla krajowych agencji bibliograficznych, które są odpowiedzialne za opracowanie, utrzymanie i promowanie norm, standardów, kryteriów wyboru materiału do rejestracji. To one powinny też decydować o tym, aby katalogować na różnych poziomach rozmaite rodzaje publikacji, zachęcać do wykorzystywania wszystkich dostępnych technologii, aby wspierać tworzenie i utrzymanie bibliografii narodowej, szukać możliwości współpracy z innymi zainteresowanymi stronami w celu wspierania i poprawy jakości bibliografii, analizować i dokonywać okresowego przeglądu stosowania i wykorzystania bibliografii narodowej. Stwierdzono również, że bibliografia narodowa powinna obejmować wszystkie rodzaje publikacji, ale niekoniecznie wszystkie publikacje. Kompletność nie musi być absolutnym celem. Pragmatyczne formalne kryteria wyboru powinny być określone i opublikowane (*Best practice...*, 2014).

W 2012 r. podczas spotkania IFLA w Helsinkach tematem sesji dotyczącej bibliografii była rola bibliografii narodowej dzisiaj i jej potencjalna użyteczność („What is a national bibliography today and what are its potential uses?”). Zastanawiano się nad wymaganiami, jakie stoją przed współczesną bibliografią, a także nad tym, kto jest głównym odbiorcą bibliografii narodowej i dlaczego? Uczestnicy doszli do wniosku, że nadal służy ona przede wszystkim tym samym użytkownikom, co niegdyś: wydawcom, bibliotekom oraz naukowcom i badaczom literatury, ponieważ charakteryzuje się takimi cenionymi przez nich właściwościami, jak: aktualność, kompletność i wiarygodność danych, a także ciągłość (trwałość) ich przekazywania. Niezwykle istotne dla odbiorców jest, aby bibliografia narodowa rejestrowała wszystko, bez uprzedzeń politycznych, etycznych, kulturowych itp., a przede wszystkim, by robiła to w jak najkrótszym czasie, bo jeżeli książka została w niej wymieniona, to znaczy, że istnieje (Kett, Beyer, Manecke, Jahns, Svensson, 2012). Postulat ten realizuje Biblioteka Narodowa w Warszawie, gdzie proces opracowania książki i czasopisma trwa 24 godziny. Oznacza to, że od momentu wpływu dokumentu do BN, do chwili opracowania bibliograficznego, nadania sygnatury i tym samym możliwości jej udostępnienia mija doba. Natomiast w ciągu tygodnia książki te zostają zarejestrowane w „Przewodniku Bibliograficznym”.

Pełne i terminowo przygotowywane bibliografie narodowe są ważnym źródłem informacji przy zakupach w bibliotekach i podobnych instytucjach; wsparciem przy katalogowaniu własnych zbiorów; weryfikacji autorstwa i publikacji. Bibliografia narodowa powinna wspierać: wieloaspektowe wyszukiwanie i tworzenie wielu punktów dostępu; tworzyć linki do katalogów lub pełnego tekstu, aby umożliwić dostęp do poszukiwanych publikacji (Žumer, 2009).

Oczywiście, bibliografia narodowa pełni też wiele funkcji dodatkowych, w tym tworzy hasła autorytatywne oraz informacje statystyczne dotyczące produkcji wydawniczej; jest przydatna w promocji publikacji krajowych; służy pośrednio zachowaniu pamięci i tożsamości narodowej (Parent, 2007).

Szybko zmieniająca się rzeczywistość informacyjna, pojawiające się nowe rodzaje dokumentów w sieci internetowej, spowodowały, że rozpoczęto prace nad kolejną aktualizacją przepisów i wytycznych. Komitet Stały Sekcji Bibliografii podczas warszawskiego spotkania w 2012 r. kongresu IFLA powołał grupę roboczą, która zajęła się problemami związanymi z wiedzą o szansie i wyzwaniach wynikających z nowych technologii i mediów (*Best practice...*, 2014).

Na spotkaniu w Lyonie w 2014 r. przedstawiono wersję roboczą dokumentu, którą znowelizowano 10 listopada 2014 r. (<http://www.ifla.org/node/7858>)

UŻYTKOWNICY BIBLIOGRAFII – ICH POTRZEBY I WYMAGANIA

Stały Komitet Bibliografii przy IFLA potwierdza znaczenie bibliografii narodowej jako kluczowego zasobu dziedzictwa kulturowego i zaleca podejmowanie takich działań, aby zapewnić publiczny dostęp do informacji dla wszystkich odbiorców (*Best practice...*, 2014).

Użytkowników bibliografii narodowej można podzielić na dwie podstawowe grupy: bibliotekarzy (wśród nich katalogerów, pracowników zajmujących się gromadzeniem zbiorów, egzemplarzem obowiązkowym, wypożyczeniem, ochroną zbiorów) oraz użytkowników końcowych (wydawców, firmy niekomercyjne i rządowe, instytucje współpracujące z bibliografią narodową, a przede wszystkim użytkowników indywidualnych). Maja Žumer zauważa, że wyzwaniem, jakie stoi przed współczesną bibliografią narodową, jest przeprowadzenie szczegółowej analizy jej odbiorców oraz przyczyn i sposobów korzystania z niej. Jej zdaniem badania powinny uwzględnić nie tylko aktualnych użytkowników, ale też zrozumieć potrzeby przyszłych czytelników, aby w odpowiednim czasie wdrożyć wymagane usługi (Žumer, 2009).

Jeśli chodzi o formę bibliografii narodowej, to wydaje się, że do połowy XX w. przyzwyczajenia użytkowników były niezmiennie – oczekiwali oni

bibliografii o charakterze uniwersalnym. Jednak wraz z postępem technologicznym, który pozwolił zautomatyzować czynności dotychczas wykonywane ręcznie, spisy bibliograficzne zaczęły przybierać nowe kształty. Nie bez znaczenia była też zwiększająca się umiejętność wyszukiwania informacji przez użytkowników. Współczesny czytelnik doskonale potrafi poruszać się w internetowej przestrzeni, należy mu jedynie stworzyć takie punkty dostępu, dzięki którym szybko dotrze do poszukiwanych informacji, dokumentów oraz relacji między nimi. Nie oczekuje on dokładnego opisu bibliograficznego, a raczej dostępu do treści potrzebnego mu dokumentu. To stawia przed bibliotekarzami nowe wyzwania, którym trzeba sprostać, a także wymusza na organizacjach międzynarodowych opracowanie wspólnych i jednolitych metod opisu (Steinhagen, Hanson, Moynahan, 2007).

Bibliografię narodową definiowano dotąd jako kompletny wykaz publikacji z określonego obszaru geograficznego lub w jakimś stopniu go dotyczącego (eksteriorika). W przeciwieństwie do katalogu, który lokalizował egzemplarz w konkretnym księgozbiorniku, bibliografia wykazywała zawsze dokumenty bez względu na to, gdzie się one znajdowały. Sięgano do niej po informacje, jakie dokumenty zostały w ogóle wydane, a nie jak do nich dotrzeć. Wydaje się, że rewolucja technologiczna, która zmieniła zarówno znaczenie pojęcia „publikacja”, jak i sposoby publikowania (Pacek, 2010; Kett, Beyer, Manecke, Jahns, Svensson 2012), zdecydowanie przekształciła także potrzeby odbiorców. Najczęściej użytkownik poszukuje dokumentu niezależnie nie tylko od miejsca jego przechowywania, ale i od nośnika, na jakim jest zapisany. W dobie lawinowego przyrostu materiałów, najważniejszą potrzebą staje się bezpośrednie dotarcie do tych treści, które są mu w danym momencie najbardziej przydatne, a nie jest to możliwe bez dostępu do dodatkowych kryteriów wyszukiwania.

Oczekiwania odbiorców bibliografii narodowej dotyczą informacji kto, gdzie, kiedy dany obiekt wyprodukował, w jakiej cenie jest on sprzedawany, jaka jest jego dostępność. Istotnym elementem stają się więc takie punkty dostępu jak: nazwa autora, słowa w tytule, język, kraj wydania, wydawca, rok wydania, hasła przedmiotowe lub słowa kluczowe, typ publikacji, gatunek, format, standardowe identyfikatory (np. ISBN, ISSN, ISMN) (Žumer, 2009).

Współcześnie, gdy użytkownik szuka – na ogół przez Internet – dokumentów na dany temat, to na podstawie opisów zawartych w rozmaitych bazach danych, używając swej wiedzy i umiejętności wyszukiwania, sam sporządza swoją bibliografię. Najczęściej robi to wręcz mechanicznie, bez świadomości, że – tworząc na ogół bibliografię dziedzinową lub osobową – wpisuje się w wielką rodzinę bibliografów. Narzędzia i sposoby wyszukiwania, z których korzysta, powodują, że bibliografie takie mogą osiągać niespotykane przedtem rozmiary, zawierać nie tylko opisy dokumentów, nie tylko teksty utrwalone na innych nośnikach, ale także linki odsyłające do podobnych zagadnień.

Linked Data bazuje na ogólnie przyjętych standardach sieciowych i identyfikuje powiązania między elementami danych. Dzięki temu dany obiekt może być wielokrotnie eksploatowany i wchodzić w relację z różnymi zasobami i kolekcjami (Roszkowski, 2013). Przykładem tego mogą być relacje powiązań danego dokumentu przez: VIAF, OCLC, Wikipedię, WorldCat, które osobę lub zagadnienie wiążą z bibliotekami, instytucjami, osobami, rodzinami, dziedzinami itp.

OD OPISU BIBLIOGRAFICZNEGO DO REKORDU BIBLIOGRAFICZNEGO

Rosnące zapotrzebowanie na informacje o publikacjach doprowadziło do powstania takiego zapisu, który miał umożliwiać jednoznaczne identyfikowanie dokumentu niezależnie od miejsca jego przechowywania. Opis bibliograficzny konstruowano tak, aby na jego podstawie jednoznacznie zidentyfikować dokument. Było to możliwe poprzez podanie dokładnych informacji odzwierciedlających dane ze strony tytułowej i innych preliminariów dokumentu. Pierwowzorem ujednoczonego wykazu bibliograficznego były XVIII-wieczne katalogi księgarskie. Na ich podstawie zaczęto tworzyć kanon współczesnego opisu – zarówno bibliograficznego, jak i katalogowego⁸ – z takimi elementami jak: nazwa autora (z dopowiedzeniami biograficznymi typu daty życia, zawód itp.), tytuł, miejsce i data wydania.

Z biegiem lat konieczność uszczegóławiania informacji o dokumentach wzrosła na tyle, że w opisach zaczęły pojawiać się dodatkowe elementy: nazwa wydawcy, drukarni, liczba stron, format, numer kolejny edycji. Wznawianie tytułów powodowało, że do rozpoznania określonego egzemplarza niezbędna stała się informacja, gdzie znajduje się dany element opisu i jakie są różnice między kolejnymi wydaniami tego samego dzieła.

Na początku XX w. podjęto próby ujednoczenia opisu bibliograficznego i katalogowego w skali międzynarodowej. Przyjęte anglo-amerykańskie przepisy (ALA, 1908) stały się punktem wyjścia do dalszej współpracy i kodyfikacji norm. Jednym z pierwszych zadań utworzonej w 1927 r. Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (IFLA), było opracowanie jednolitych zasad katalogowania.

W Polsce prace nad normalizacją przepisów katalogowania alfabetycznego rozpoczęto w 1917 r. i zaowocowały one przygotowaniem w 1923 r. przez Związek Bibliotekarzy Polskich „Przepisów katalogowania alfabetycznego w bibliotekach polskich”. Projekt zawierał zarówno definicję katalogu alfabetycznego, zasad sporządzania opisu, jak również ujednoczył formę nazw autorów, zalecając stosowanie pisowni zgodnej z oryginalną.

⁸Dopiero przepisy ISBD połączyły opis katalogowy i bibliograficzny.

(Grabowska, 2003 s. 33). Trzeba zauważyć, że w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości każda biblioteka naukowa miała swoje instrukcje, według których opracowywała własne zbiory. Józef Grycz dokonał porównania przepisów katalogowania (Grycz, 1926) w celu przygotowania instrukcji katalogowania, która byłaby jednakowa dla wszystkich bibliotek w kraju. Uznał, że żadne przepisy stosowane w konkretnych bibliotekach nie mogą być przyjęte, jako ogólnopolskie i należy stworzyć nowe jednolite zasady katalogowania. Nie obyło się bez protestów części środowiska bibliotekarskiego, które uważało, że każda biblioteka ma swoją specyfikę i trudno ujednoczyć przepisy (Grabowska, 2003, s. 37-38). To przedsięwzięcie miało ogromne znaczenie dla polskiego bibliotekarstwa, bo mimo znaczących różnic w podejściu do opisu oraz stosowania hasła udało się wypracować wspólne przepisy, które modyfikowane przetrwały do lat 70. XX w., kiedy to zostały wprowadzone zasady ISBD.

Kierunki prac nad współczesnym opisem bibliograficznym były przedmiotem refleksji uczestników Międzynarodowej Konferencji IFLA w 1961 r. w Paryżu Skupiono się wtedy na problemach związanych z wyborem oraz formą hasła autorskiego i tytułowego w katalogu alfabetycznym. Wówczas też przyjęto uchwałę, aby kraje tego samego kręgu językowego ujednoczyły zasady obowiązujące w tym zakresie.

Jednocześnie IFLA zaleciła zbadanie wpływu zastosowania „maszyn elektronicznych oraz mechanizacji pracy w ogóle” na zmiany przepisów katalogowania (Konferencja IFLA, 1962, s. 90). Zastanawiano się nad możliwościami zaimplementowania nowych technologii – które w tym czasie zaczęto już wykorzystywać w innych gałęziach nauki – również w obszarze szeroko pojętego bibliotekarstwa, co świadczy o dużej otwartości środowiska bibliotekarzy.

Kolejnym etapem unifikacji zasad opisu było opracowanie przez Michaela Gormana – na zlecenie UNESCO – wstępnego projektu, który ujednoczył zasady opisu bibliograficznego dla książki. Na podstawie ośmiu bieżących bibliografii narodowych Gorman wykonał analizę (Chłopowska, 2012), a następnie przygotował raport *Bibliographical Data in National Bibliography Entries. A Report on Descriptive Cataloguing Made for UNESCO and IFLA*, który zaakceptowano podczas międzynarodowego spotkania ekspertów ds. katalogowania w Kopenhadze w 1969 r. Dalsze działania podjęte w tym zakresie zaowocowały opublikowaniem w 1974 r. ISBD(M) – *International Standard Bibliographic Description for Monographic Publication* oraz ISBD(S) – *International Standard Bibliographic Description for Serials*. Ustalenia te dały asumpt do tworzenia norm krajowych⁹.

⁹W Polsce norma dotycząca opisu bibliograficznego książek, uwzględniająca zasady ISBD, została ustanowiona w 1982 r. i opublikowana w 1984 r., (PN-N-01152-01:1982P), a norma dotycząca wydawnictw ciągłych – w 1997 r. (PN-N-01152-2:1997P).

Warto zauważyć, że przetłumaczone na język polski zasady ISBD ukały się w „Przeglądzie Bibliotecznym” w 1975 r., a „Przewodnik Bibliograficzny” zaczął je stosować już w 1976 r. (*Przewodnik*, 1976). Tym samym Polska była jednym z pierwszych krajów, które zdecydowały się na taki krok.

Zarówno przepisy ISBD, jak i ACCR2 ujednolicając opis bibliograficzny na potrzeby wszystkich bibliotek świata, stworzyły podatny grunt do późniejszego automatycznego wykorzystywania danych. Kiedy w latach 70. ubiegłego wieku pojawiły się komputery, bibliografowie i bibliotekarze nie tylko szybko zauważyli, że kończy się era tradycyjnej bibliografii, ale równocześnie zdali sobie sprawę z korzyści, jakie wynikają z automatyzacji katalogów. Rewolucyjne było stworzenie stref opisu i ujednoczenie znaków umownych (np. znak rozdzielający kolejne strefy „-”, znak przed pierwszą odpowiedzialnością „/”, albo znak przed dodatkiem do tytułu „:”). Umożliwiło to właściwe interpretowanie danych zawartych w dokumencie bez konieczności oglądania go z autopsji czy znajomości języka, w jakim opublikowano dany tekst.

Przykłady:

Ugnimi ir kalaviju : senują laikų apysaka / Henrikas Senkevičius ; išvertė Juozas Sužiedėlis. – Kaunas ; Marijampolė : „Dirvos“ b-vė, [1931-1932] (Marijampolė : „Dirvos“ b-vės sp.). – 4 t. ; 19 cm.

Tűzzel-vassal : regény / Sienkiewicz Henrik ; ford. Bányai Károly. – Budapest : Szt. István-Társ., 1915 (Budapest : Stephaneum Ny.). – 2 db ; 18 cm.

Med eld och svärd : historisk roman från kosackupproret i Polen 1648-51 / av Henryk Sienkiewicz ; övers. av Walborg Hedberg. – Stockholm : Vårt hem, 1929. – 403 s. (med portr. av förf.). – (Vårt hems Nobelbibliotek. Moderna mästerverk)

Огнем и мечом : [Роман] / Генрик Сенкевич ; [Пер. с пол. А. Эппеля и К. Старосельской. После сл. и примеч. Б. Стахеева]. – Харьков М. : Фолио АСТ, 1997. – 703 с. ; 20 см.

Pomagało też zacieśniać współpracę między krajowymi agencjami bibliograficznymi i przygotowywało je do pełnej automatyzacji. Drogę do dalszej rewolucji w katalogowaniu wszelkich dokumentów otworzyło wprowadzenie formatów MARC (np. USMARC, UKMARC, UNIMARC, MARC-BN). Prace nad formatem dla tworzonego rekordu bibliograficznego rozpoczęto już w latach 60. XX w.

Zintegrowane systemy biblioteczne pozwoliły przede wszystkim na uniknięcie dublowania pracy w jednej instytucji. Nie do wyobrażenia jest dzi-

siaj sytuacja, kiedy to opis bibliograficzny sporządzany w jednej komórce BN, w innym zakładzie opracowywano od początku, i to często według odmiennych zasad. Jeden rekord ma służyć wszystkim pracownikom, a kolejne działy tylko uzupełniają go o specyficzne elementy.

Rozwój technologii oraz upowszechnienie się Internetu spowodowały, że zawartość baz danych poszczególnych bibliotek mogła być pobierana przez inne. Owa wymiana danych wprowadziła olbrzymią jakościową zmianę w kontaktach między bibliotekami oraz bibliotekami i użytkownikami.

Dzięki możliwościom technologicznym w powszechnie stosowanych formatach MARC wprowadzono dodatkowe zapisy indeksowe – zwane dzisiaj punktami dostępu – które wiążą się również ze zmianą podejścia do danych opisu bibliograficznego. W erze cyfrowej być może najważniejszy nie jest tradycyjny opis, a punkty dostępu i sposoby wyszukiwania oraz łączenia informacji, wykorzystujące nie tylko dane dostępne w jednej bibliotece, ale również na specjalistycznych stronach WWW, gdzie można znaleźć informacje o danym autorze zawarte nie tylko w książkach papierowych, ale i na innych nośnikach (mikrofilm, CD-ROM, wideo, DVD, online). Współczesny kataloger korzysta z tych samych metod, co niegdyś, chociaż zmieniły się narzędzia, które ma do dyspozycji. Opis bibliograficzny zapisany w formacie (na ogół MARC 21), zawiera cały tradycyjny system wyszukiwawczy, ale oprócz tego współczesna technologia katalogów elektronicznych umożliwia takie procedury, jak: wyszukiwanie przez słowa w opisie, powiązania i ujednoczenia, którym dotychczasowe katalogowanie sprzyjało tylko w sposób bardzo ograniczony.

Jednak najistotniejsza zmiana będzie się dokonywać w najbliższej przyszłości w podejściu do opisu bibliograficznego. Jeśli potraktować go jako zestaw punktów dostępu, to mniej istotne stają się informacje o tym, w jakim miejscu dokumentu znajduje się dany element opisu, a ważniejsze jest to, jak go zapisać, aby stworzyć kolejny punkt dostępu, dzięki któremu można wyszukać informację i powiązać ją z innymi. Prezentacja danych będzie coraz wyraźniej oparta na relacjach z elementami danych rozróżnianych za pomocą unikalnych identyfikatorów. To spowoduje lepsze „możliwości wykorzystania metadanych bibliotecznych i zasobów kartotek wzorcowych poza kontekstem katalogu bibliotecznego czy bibliograficznej bazy danych i agregację tych danych w zewnętrznych serwisach i systemach” (Roszkowski, 2013, s. 37).

Tworzone obecnie zasady i standardy w obrębie ISBD lub RDA stanowią wypadkową dwóch różnokierunkowych tendencji: dążenia do globalnej unifikacji oraz dopuszczania pewnej dowolności w obrębie danego zbioru bibliotecznego lub bazy danych. Wszystko wskazuje na to, że standard RDA, który obecnie zastępuje AACR2 będzie skutecznie wspierać wymagania środowiska cyfrowego ze względu na swoją elastyczną strukturę, która umożliwia opisanie wszystkich rodzajów publikacji zarówno cyfro-

wych, jak i analogowych. Jest wyzwaniem dla tradycyjnego podejścia do wyszukiwania, którym współczesny użytkownik posługuje się coraz rzadziej. RDA daje możliwość tworzenia „danych kompatybilnych z istniejącymi zasobami katalogów online” (Pacek, 2010, s. 87). Obecnie wiele, ale jednak nie wszystkie, biblioteki przystępują do standardu, jakim jest RDA, które na razie nie jest narzędziem doskonałym i w praktyce wiele bibliotek przyjmuje hybrydowe podejście do opisu wykorzystując zarówno przepisy ISBD, jak i RDA pracując nadal w formacie MARC uzupełnianym przez pola grupy 3XX. Wydaje się, że jest to słuszne podejście do tego zagadnienia na tym etapie, ponieważ tworzenie na własny użytek nowych przepisów, jest bardzo czasochłonne i nieefektywne w stosunku do nakładu pracy, która już została wykonana przy okazji opracowania przepisów ISBD. Oczywiście z punktu widzenia użytkownika ten sposób zapisu jest niezrozumiały i skomplikowany, ale z drugiej strony daje coraz większe możliwości tworzenia takich zapisów, według których szybko można znaleźć w sieci informację o grupie poszukiwanych dokumentów.

CELE I MISJA BIBLIOGRAFII XXI WIEKU – PODSUMOWANIE

Choć naukowa refleksja dotycząca bibliografii, jej roli i znaczenia zmienia się, to jednak podstawowy sens i cel pozostaje niezmienny. Ciągłe bliskie są stwierdzenia z dwóch różnych epok: „W bibliografiach odbija się obraz dorobku piśmienniczego i wydawniczego tak oddzielnych narodów, jak całego kulturalnego świata w ogóle” (Grycz, Kurdybacha, 1952, s. 41) i „A current national bibliography is a mirror that reflects the culture of a country. By looking at the current national bibliography one is able to learn about the uniqueness of a country” (Bell, 1998, p. XVIII).

Niezmienna pozostaje również wartość dokumentalna bibliografii. Wiele księgozbiorów zostało zniszczonych i nie ma po nich już żadnej fizycznej postaci, lecz w bibliografiach pozostał „ślad utrwalony ręką bibliografa, który ocalał je od zapomnienia” (Korpała, 1986, s. 5). Warto tutaj wspomnieć o roli bibliografii retrospektywnej, która w dużej mierze przyczynia się do zachowania informacji o dokumentach, publikacjach, których wartość kulturowa i intelektualna jest niezaprzeczalna. Mimo iż wszystko wskazuje na to, że bibliografia XXI w., raczej będzie prezentowana w bazach danych, w środowisku informacyjnym, to znaczenie drukowania pewnych bibliografii, takich, jak np. *Bibliografia polska 1901-1939* jest ważne nie tylko dla zachowania ciągłości formy wydawniczej, ale rangi tego dzieła i jego rozmiarów (Sadowska, 2009). Drukowana bibliografia rządzi się swoimi prawami i zarówno jej układ, jak i cały aparat pomocniczy jest skonstruowany na potrzeby konkretnego użytkownika, który w tak uporządkowanym zbiorze poszukuje trochę innej informacji niż w elektronicznej bazie danych.

Szczególnie bibliografia retrospektywna zajmuje się weryfikacją i historią zarówno autorstwa, jak i samej publikacji, co jest podstawą do dalszych badań prowadzonych przez naukowców danej dziedziny.

Oczywiście bibliografia, która przeniosła się do środowiska cyfrowego, podniosła swoją wartość zarówno przez większą dostępność, jak i zmultiplikowaną zawartość oraz sposób prezentacji. Dla wielu dziedzin nauki bibliografia jest narzędziem i inspiracją do dalszego rozwoju badań, a powstające zbiory danych bibliograficznych oraz ich sposób prezentacji i relacji powiązań sieciowych stają się dodatkowym atutem (Pacek, 2010).

Współczesna technologia umożliwia innym bibliotekom pobieranie opisu w sposób szybki, jednocześnie informacja o dokumencie jest coraz łatwiej dostępna. Opisy bibliograficzne zarejestrowane w jednej bazie danych, z powodzeniem mogą zostać zaimportowane do kolejnej i tym samym zostaje oszczędzony czas na powielanie pracy, która została już wykonana w innym miejscu. Obecnie największą bazą bibliograficzną jest WorldCat, który współpracuje z ponad 70 tys. bibliotek na świecie, głównie narodowymi i naukowymi. Z jednej strony biblioteki wysyłają do wspólnej bazy opisy bibliograficzne poszczególnych dokumentów, z drugiej – zarówno biblioteki i inne instytucje oraz indywidualni użytkownicy mogą pobierać je w sposób nieograniczony. WorldCat wskazuje również najbliższe miejsca przechowywania poszukiwanych obiektów, co z pewnością podnosi wartość tej bazy.

Innym, równie ważnym przykładem współpracy jest VIAF (Virtual International Authority File), który gromadzi hasła z kartotek wzorcowych formalnych na podstawie danych 37 agencji bibliograficznych z 29 krajów (OCLC, 2014). VIAF łączy w tzw. klastry hasła, które są rozpoznawalne jako te same lub podobne i nadaje im unikalny numer, który identyfikuje dany rekord. To zdecydowanie ułatwia pobór danych z bazy i jest ważne nie tylko dla środowiska bibliotekarskiego, ale również dla użytkowników bezpośrednich, coraz chętniej korzystających z informacji, które kiedyś były dostępne dla małego kręgu odbiorców.

Wzrastają potrzeby użytkowników, którzy korzystają głównie z urządzeń elektronicznych. Dużym wyzwaniem dla współczesnych bibliotekarzy, bibliografów, katalogerów jest nadążanie za rozwojem techniki po to, by swoim doświadczeniem w wyszukiwaniu informacji móc służyć czytelnikom, którzy niejednokrotnie lepiej niż oni znają możliwości nowego typu sprzętu. Bibliografia będąca doskonałym źródłem informacji podlega różnym oddziaływaniom. Zmieniają się obecnie metody i narzędzia, którymi do tej pory posługiwano się przy tworzeniu bibliografii. Statyczny spis bibliograficzny przekształcił się w bazy danych, które pomagają w natychmiastowym dotarciu do interesujących nas dokumentów (Pacek, 2010).

Dodatkowym walorem staje się dążenie do digitalizacji wszystkich dokumentów. Opisy bibliograficzne traktowane jako metadane obiektów

przeznaczonych do digitalizacji, pozwalają ją planować i rozwijać we właściwym kierunku.

Wiele jest jeszcze wyzwań przed bibliografią zarówno jako dyscypliną wiedzy, jak i zbiorem danych, które są obecnie gromadzone na różnych nośnikach w różnych konfiguracjach. Wszystko wskazuje na to, że era bibliografii nie kończy się, a jedynie zmieniają się narzędzia, z których do tej pory korzystano.

BIBLIOGRAFIA

- ALA (1908). *American Library Association and [British] Library Associations. Catalog Rules: Author and Title Entries*. Chicago: American Library Association Publishing Board.
- Bade, David (2008). The Perfect Bibliographic Record: Platonic Ideal, Rhetorical Strategy or Nonsense? *Cataloging & Classification Quarterly*, vol. 46 (1), pp. 109-133.
- Bell, Barbara L. (1998). *An annotated guide to current national bibliographies*. (2nd completely rev. ed.) München: K. G. Saur.
- Best Practice for National Bibliographic Agencies in a Digital Age* (2014) [online]. IFLA [dostęp: 01.01.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.ifla.org/book/export/html/7858>>.
- Chłopowska, Dorota (2012). Prace IFLA nad międzynarodowymi zasadami katalogowania. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 319-336.
- Cybulski, Radosław (1978a). Instytut Bibliograficzny jako narodowa centrala bibliograficzna. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, t. 14, s. 77-85.
- Cybulski, Radosław (1978b). Międzynarodowy Kongres nt. Bibliografii Narodowych. Paryż 12-5 września 1977 r. *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 223-230.
- Cybulski, Radosław (1984). Z doświadczeń jednej próby typologii dokumentów. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, t. 20, s. 143-167.
- Encyklopedia wiedzy o książce* (1971). Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Giedroyc-Kwiatkowska, Alina (2004). „Bibliografia Zawartości Czasopism” – stan prac, potrzeby i możliwości. W: *Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa 11-3 czerwca 2003 : referaty i dyskusja*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, s. 153-161.
- Grabowska, Dorota (2003). *Katalogowanie alfabetyczne zbiorów bibliotecznych*. Warszawa: CEBID.
- Grycz, Józef (1932). *Przepisy katalogowania w bibliotekach polskich. 1. alfabetyczny katalog druków*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Grycz, Józef; Kurdybacha, Emilia (1953). *Bibliografia w teorii i praktyce oraz Wykaz ważniejszych bibliografii i dzieł pomocniczych*. Warszawa: Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich.
- Hleb-Koszańska, Helena (1974). *O bibliografii dla niewtajemniczonych*. Wrocław: Ossolineum.
- Jachimczyk, Adam (2009). Polskie spisy bibliograficzne WWW. W: *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Praca zbior. pod red. J. Woźniak-Kasparek, M. Ochmańskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 204-216.
- Kett, Jürgen; Beyer, Sarah; Manecke, Mathias; Jahns, Yvonne; Svensson, Lars, G. (2012). *The Deutsche Nationalbibliographie as linked open data: applications and opportunities* [online]. IFLA World Library and Information Congress [dostęp: 06.12.2014]. Dostępny w WWW: <<http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/215-kett-de.pdf>>.

- Klenczon, Wanda (2009). Polska bieżąca bibliografia narodowa. *Poradnik Bibliotekarza*, nr 6, s. 7-10.
- Konferencja IFLA (1962). Międzynarodowa Konferencja IFLA na temat zasad katalogowania, Paryż 9-8 października 1961 r. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 81-94.
- Korpała, Józef (1969). *Dzieje bibliografii w Polsce*. Warszawa : Wydaw. SBP.
- Łysakowski, Adam (1995). *Określenie bibliografii*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- OCLC (2014). VIAF (Virtual International Authority File). [online] OCLC Developer Network [dostęp: 23.12.2014]. Dostępny w WWW: <<https://www.oclc.org/developer/develop/web-services/viaf.en.html?urlm=168875>>.
- Pacek, Jarosław (2010). *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Parent, Ingrid (2007). *The Importance of National Bibliographies in the Digital Age* [online]. IFLA [dostęp: 09.12.2014]. Dostępny w WWW: <<http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/089-Parent-en.pdf>>.
- Przepisy katalogowania alfabetycznego w bibliotekach polskich: projekt* (1923). Warszawa: Związek Bibliotekarzy Polskich.
- Ramlau-Klekowska, Krystyna (1980). Aktualne problemy organizacyjne i metodyczne bibliografii narodowej. W: *Trzecia Ogólnopolska Narada Bibliografów, Warszawa 5-7 VI 1978 r.: referaty i dyskusja*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, s. 99-122.
- Roszkowski, Marcin (2013). Od MARC 21 do Semantic Web: reprezentacja metadanych bibliograficznych w środowisku sieciowym. W: *Bibliografi@: źródła, standardy, zasoby*. Praca zbiorowa pod red. J. Franke. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 13-37.
- Sadowska, Jadwiga (1999). Międzynarodowa konferencja nt. narodowych służb bibliograficznych (Kopenhaga, 25-7 listopada 1998). *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 83-87.
- Sadowska, Jadwiga (2007). Ku nowym formom organizacyjnym bibliografii w Polsce. W: *Od księgoznawstwa przez bibliotekoznawstwo do nauki o informacji XXI wieku*. Białystok: Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, s. 253-263.
- Sadowska, Jadwiga (2009). Główne problemy współczesnej polskiej bibliografii. W: *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Praca zbior. pod red. J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmańskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 34-46.
- Steinhausen, Elizabeth, N.; Hanson, Mary, Ellen; Moynahan, Sharon A. (2007). Quo Vadis, Cataloging? *Cataloging & Classification Quarterly*, vol. 44, no. 3/4, pp. 271-280.
- Uwagi redakcyjne (1976). *Przewodnik Bibliograficzny*. Warszawa: BN, nr 1 s. nlb.
- UNESCO (1950). *General Report of the Conference on the Improvement of Bibliographical Services* [online]. UNESCO [dostęp: 09.12.2014]. Dostępny w WWW: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001270/127057eb.pdf>>.
- Žumer, Maja (ed.) (2009). *National Bibliographies in the Digital Age: Guidance and new directions*. München: K. G. Saur.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 2 lutego 2015 r.

GRAŻYNA FEDEROWICZ
National Library of Poland
e-mail: g.federowicz@bn.org.pl

THE UNIVERSAL VALUE OF BIBLIOGRAPHY EXEMPLIFIED BY THE NATIONAL BIBLIOGRAPHY

KEYWORDS: National bibliography. Bibliographic description. Recipients. Information retrieval.

ABSTRACT: **Thesis/objective** – The article is a presentation of the significance and role of the bibliography. The recent changes in the concept and common understanding of bibliography are described. **Research method** – The literature of the field is analyzed, mostly foreign and Polish conference proceedings. **Results and conclusions** – Changes in the process of bibliography construction are heavily influenced by the development of Internet and globalization. The technological progress provides quick access to bibliographic databases and changes the contemporary functions of the bibliography.